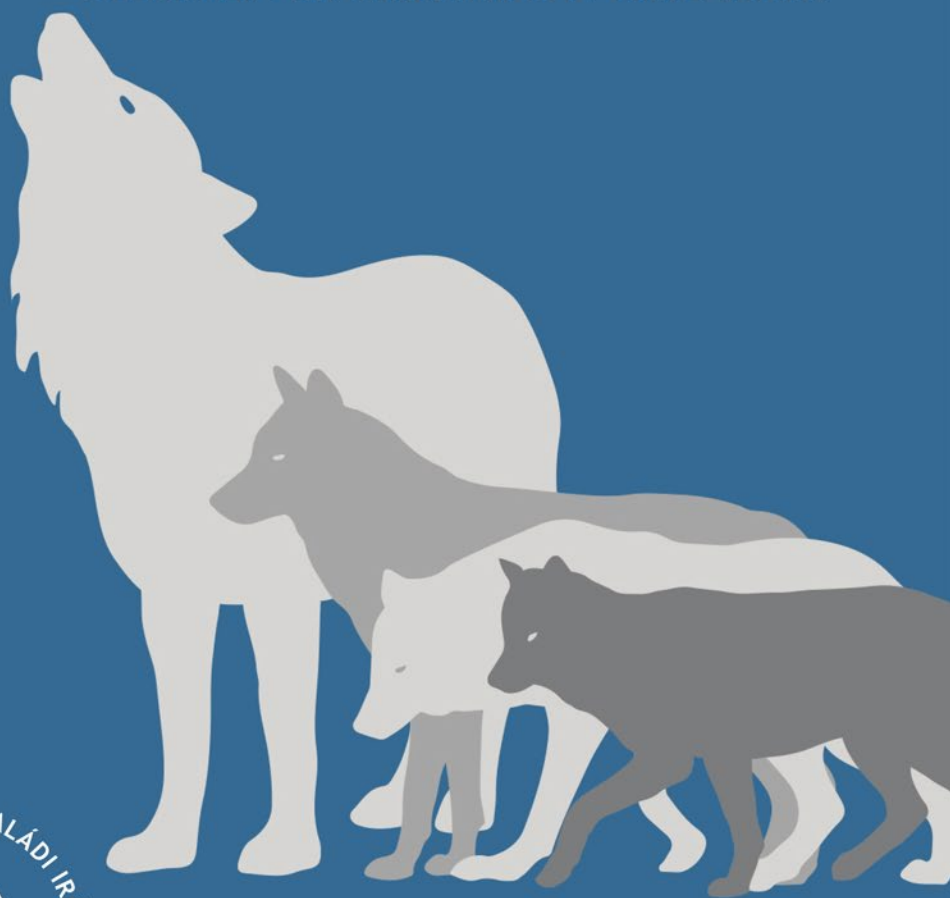

JESPER JUUL

FALKAVEZÉREK

SZERETETTEL IRÁNYÍTÁS A CSALÁDBAN

MÓRA CSALÁDI IRÁNYTŰ

MÓRA

JESPER JUUL

FALKAVEZÉREK

Szeretettel irányítás a családban

MÓRA KÖNYVKIADÓ

A mű eredeti címe:
Leitwölfe sein: Liebevollte Führung in de Familie
© Jesper Juul & Verlagsgruppe Beltz, 2016
Published by arrangement with Copenhagen Literary Agency, ApS, Copenhagen

Fordította: Bánki Tímea
Borítóterv: Hitka Viktória

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és ily módon történő többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését – szigorúan tilos!

A kiadó könyveit kedvezménytel
megrendelheti webáruházunkban:
www.mora.hu

Hungarian translation © Bánki Tímea, 2021
Hungarian edition © Móra Könyvkiadó, 2021

MÓRA KÖNYVKIADÓ – 1950 óta családtag
Az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

ISBN 978-963-486-738-8

Kiadja a Móra Könyvkiadó Zrt.,
Janikovszky János elnök-vezérigazgató
Felelős szerkesztő: Török Ágnes
Szerkesztő: Kamarás-Vida Krisztina
Nyomdai előkészítés: Nagy László
E-mail: mora@mora.hu • Honlap: www.mora.hu

Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

magyar
nyomdaipari szövetség
NYOMDA- ÉS PAPÍRPARI SZÖVETSÉG

Tartalom

Bevezetés	9
A gyerekek olyan felnőtteket akarnak, akik irányítják őket ..	19
A személyes tekintély új értelmezése	22
A személyes felelősség vállalása	26
Az önbecsülés mint csodaszer	28
Kölcsönös tanulás	30
Bízzon a gyermekében!	35
Minden gyerek együttműködést akar	36
Odafigyelés és empátia	38
Szülők kérdezik Jesper Juult	40
A falkavezérben lakó gyermek	43
Ki vagyok én?	44
Szülők kérdezik Jesper Juult	47
A nőies és a férfias irányítás	51
Visszatekintés	52
Szülők kérdezik Jesper Juult	55

Anyák és nők/Nők és anyák	59
Az önzéstől való félelem legyőzése	62
Szeretet önpusztítás nélkül	65
A személyes integritástól a nemet mondásig	69
Mi is történik valójában a jó kislányokkal?	71
Anyák és lányok	74
Hol vannak a férfiak és az apák?	77
Együtt erősnek lenni	78
Szülők kérdezik Jesper Juult	83
Valóban erős és egészséges gyermekeket szeretnénk?	87
A korrekt és a jó közötti rések	88
A nevelés személyes kapcsolat is	90
A régeből születik az új	94
Mi köze a hatalomnak az irányításhoz?	97
A hatalom paradoxona, és hogyan használják ki ezt a szülők	98
Megérkezett a gyermekek jövője!	103
Szülőként mit szeretne elérni?	103
Mit tehet Ön?	105
Mit tesz a politika?	107
Ha személyesebbé válunk, akkor egy új világ nyílik meg előttünk	108
Az irányításhoz szükséges értékek	111
Értékek a családban és egy párkapcsolatban	112
Az egyenrangúság – amikor a másik embert figyelembe és komolyan vesszük	119

Integritás – személyes határok, igények és értékek	121
A hitelesség utáni vágy – amely nélkül nem lehet sikeres egy szerelmi kapcsolat.	125
Felelősségvállalás – a közösségért és a tetteinkért.	129
Sajnos csak illúzió, hogy az alkalmazkodás segít sikeresnek lennünk	133
Milyen egy erős gyerek?	136
Mondj igent saját magadra!	139
Szülők kérdezik Jesper Juult	141
A falkavezérekre leselkedő csapdák	147
Egy újromantikus nevelési irányzat, ahol a harmónia a legfontosabb cél	150
A „Curling-szülők” kis hercegeket és hercegnőket nevelnek.	151
A legkisebb ellenállás útján.	153
A teljes kontroll.	154
A gyerek az én projektem!	157
A kamaszkorú és a felnőtt gyerekeink	159
Mi következik a gyerekkor után?	162
Hivatkozások.	165
Jesper Juul könyvei és DVD-i.	167
Felhasznált irodalom.	171

Bevezetés

A világ gyorsabban változik, mint korábban bármikor. Mindannyian kétségbeesve próbálunk lépést tartani a változásokkal, igyekszünk alkalmazkodni hozzájuk, és szeretnénk a változásokhoz való alkalmazkodás képességét gyermekeinknek is átadni. A jó hír az, hogy gyakran sikerrel járunk. A jelenleg forgalomban lévő okostelefonok, tabletek, különböző applikációk és elektronikai eszközök látványosan példázják azt, hogy ezek milyen nagy befolyással bírnak mind az egyén, mind az egész család életére. Mára már magunk mögött hagytuk azt a kritikuss, aggódó és védekező álláspontot, amit tíz évvel ezelőtt még a technológiai újdonságok tömkelege miatt éreztünk. Elértük, hogy az iskoláskorú gyerekeket arra ösztönözzék, hogy elektronikamentes napokat vagy heteket iktassanak be, és a családok izgalmas, ugyanakkor hasznos eszközöket és lehetőségeket találjanak ki azért, hogy csökkentsék azt az időt, amikor minden családtag a saját képernyőjére szegezi a tekintetét. Nagyon sokan újra felfedezik a személyes kapcsolatok fontosságát, és ha a szülők elég bátrak ahhoz, hogy új értékeket állítsanak eléjük, a gyerekek szívesen követik őket.

Az elmúlt évtizedekben a társadalom egésze és tagjainak többsége külön-külön is megpróbálja feldolgozni azt aényt, hogy

napjainkban – életkorunktól függetlenül – többnyire erősebbek, kompetensebbek és magabiztosabbak vagyunk, mint a korábbi időkben. Az én generációm például jelentősen átalakította az idősgondozást. Az óvodák és az iskolák felismerték, hogy változtatniuk kell a gondolkodásukon és a hozzáállásukon. A házasságban és a felnőttek közötti párkapcsolatban ma már más felfogás uralkodik, mint régebben.

Jobban figyelünk arra, hogy megtaláljuk az egészséges egyensúlyt a kooperációra és az alkalmazkodásra való vágy, valamint az integritás és a személyes határok iránti igények között. Túlságosan individualisták és önzők lettünk, vagy megengedhetjük még magunknak azokat a szocializációs folyamatokat, amelyek bánatot és csalódást okozhatnak? Az egyensúly keresése nagy egzisztenciális kihívás, és sok gyermek, annak ellenére, hogy szülei elkényeztettek és a saját világuk középpontjává tették, lehetőségeinek megismerése után felnőttkorában olyan hivatást választ, amivel mások javát szolgálja. Önök és mi is tudjuk, hogy a gyerekek többségének még ma is támogatásra és bátorításra van szüksége ahhoz, hogy a személyisége és tehetsége kibontakozhasson.

Neveléstudományi szakemberek, pedagógusok és olyan átlagemberek is, mint én, sok mindenről vitatkoznak, egy tényt azonban senki sem von kétségbe. Abban mindenki egyetért, és senki nem kételkedik, hogy *a gyerekeknek szükségük van a felnőttek irányítására*. Ezt azért tudjuk, mert azok a gyerekek, akik e nélkül az irányítás nélkül élnek, rosszul érzik magukat, vagy azért, mert egyedül, illetve kizárólag más gyerekekkel együtt nevelik őket, vagy azért, mert a szüleik nem tudják, illetve nem akarják őket irányítani. Egy anyuka egyszer azt írta nekem, hogy kétéves kislánya reggelente nem akar elindulni a bölcsődébe. Ám amikor megérkeznek oda, akkor már minden csodálatosan működik. Induláskor azonban a kislány nem hajlandó

Bevezetés

beszállni az autóba. Egyik nap az anyuka néhány gumimacit talált a kesztyűtartóban, és azt mondta: „Ha most beszállsz, megkapod a gumimacikat.” A levél megírásakor a kislány már legalább 20 deka gumimacit követelt beszálláskor, és az anyuka azt kérdezte tőlem: „Most mit tegyek?” Mindannyian tudjuk, hogy egy-két hónap múlva már a gumimacik sem fogják megoldani a helyzetet. Egy ilyen esetben mit kezdünk az irányítással? A válasz alapján véve egyszerű, és ugyanakkor bonyolult is. Ismernünk kell a gyermekünket, a személyes korlátait, ezeket tiszteletben kell tartani, és amennyire lehetséges, autentikusan bánni vele. Erről szól ez a könyv.

A gyerekeknek irányításra, vezetőre, egy úgynevezett falkavezérré van szükségük ahhoz, hogy el tudjanak igazodni az élet útvesztőjében. Olyan szülőkre, akik néha – pontosan nem lehet megmondani, hogy hányszor – egyértelmű jeleket küldenek nekik. Napjainkban sok olyan család van, ahol a szülők túlságosan félnek attól, hogy a gyermekük lelkileg sérül, vagy attól, hogy kárt tesznek benne, ezért gyakran maguk a gyerekek válnak a család falkavezéreibé. És a szülők tanácstalanul bolyonganak a sűrű erdőben. Az én generációm még hitt abban, hogy nagyon egyszerű dolga lesz. Úgy gondoltuk, elegendő, ha pontosan az ellentétét tesszük annak, amit a szüleink tettek. De ez nem elég, és azoknak, akik manapság válnak szülővé, fogalmuk sincs arról, hogyan tudnak családként működni úgy, hogy ez minden családtag számára jó legyen. Mint egyénnek természetesen lehet nagyon határozott értékrendünk, amit a családkból, a környezetünkből, a hazánkból vagy a kultúránkból hoztunk magunkkal, de közös német, bajor vagy dán értékrend nem létezik. (Ahogyan közös magyar értékrend sincs – *a fordító*.) És ez megnehezíti az életünket. Egy család vagy az egyik konfliktustól a másikig él, ami oda vezet, hogy nagyon szeretnék ezeket megoldani, ami persze lehetetlen, vagy sok mindenben alaposan el kell

gondolkozniuk. Beszélgetniük kell arról, hogy melyek lesznek a család alapvető értékei, és mire alapozzák majd a közös életüket. Melyek azok az értékek, amelyeket a gyerekeiknek is tovább akarnak adni, mert ezek húsz vagy ötven év múlva is értékek lesznek. Könnyű ezeket a kérdéseket megfogalmazni, de annál nehezebb megválaszolni őket. És ahogyan minden válság, a fájdalomon kívül ez is magában hordozza a növekedés és a változás lehetőségét is.

A társadalom alapja a család. Ha eltekintünk a családok sokféleségétől és a válások magas számától, azt látjuk, hogy szereteten alapuló emberi kapcsolatokról van szó. Európában lassú fejlődést figyelhetünk meg, ahol – az én elnevezéseim szerint – a „mi-család” „én-családdá” alakul. Ma minden családtag hozzáférhet a globális világ végtelen lehetőségeihez és ezzel az élethosszig tartó és következményekkel járó választások sorához. Ezeknek a választási lehetőségeknek a minősége messzemenően függ az önbizalomtól és a legfontosabbnak tartott értékeinktől, melyeket a fejlődésünk során vagy újakkal helyettesítünk, vagy tartósan megőrzünk. Sok – gazdasági, szociológiai, pszichológiai és demográfiai – tényező befolyásolja ennek a változásnak a folyamatát.

Mindeközben néhány országban már látható jelei vannak annak, hogy az emberek keresik a lehetőségét, hogyan lehetne az „én-családot” úgy átalakítani, hogy újszerű módon illeszkedjen bele a saját tágabb családba, a helyi közösségbe, a bevándorlók vagy más szociális rétegek csoportjaiba. A gazdasági körülmények többé-kevésbé lehetővé teszik, hogy messzemenően foglalkozzunk az idősek gondozásával, és ezek a fáradozások magukkal hozzák, hogy átgondoljuk az „adok” és „kapok” fogalmát. Új utakra van szükség ahhoz, hogy az olyan értékeket és elveket is gondolkodásunk és cselekvéseink részévé tegyünk, mint az emberek méltósága, a személyes határok, az autentikusság és az empátia.

Bevezetés

A könyv felveti azt a kérdést is (7. *fejezet*), valóban eleget teszünk-e azért, hogy gyermekeink erősebbek és egészségesebbek legyenek. És ugyanez vonatkozik a felnőttekre is. Az Európai Unió politikai irányelvei megkövetelik a teljesítményt, a versenyt és az individualizmust, ezek viszont köztudottan nagyon egészségtelenek a gyerekek és a felnőttek számára is. Ahhoz, hogy ne alkalmazkodjunk automatikusan ezekhez a társadalmi normákhoz, világos értékrendre van szükségünk. Ha egy társadalom alapjai változni kezdenek, meg kell vizsgálni a régi fogalmakat, és adott esetben újra kell definiálni őket: az autoritást, az egyéni felelősségvállalást (1. *fejezet*), a hatalom paradoxonát (8. *fejezet*). Hogyan jutunk közelebb ezekhez az életünket meghatározó maximákhoz? Milyen elképzelések szerint élünk? Egyszerűen fogalmazva: Ki fog ezekben dönteni?

Mióta az autoritás elleni mozgalmak és a nők egyenjogúságáért folytatott küzdelem az 1970-es években lassan a tradicionális nyugati családmodell felbomlásához vezettek, a szülői irányítás fogalma egyfajta identitásválságot él át. Régebben teljesen világos volt, hogy a családban a legidősebb férfi volt a vezető. A főnök irányította a céget, a tanár döntötte el, hogy mi történjen az iskolában. Kétség sem fér hozzá, hogy az államfők, kormányok, bürokraták, tanárok, szülők és mások autoriter vezetési stílusa elleni fellépés elkerülhetetlen volt. És ennek számos pozitív hatása van mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. De mindenekelőtt szükségessé tette azt, hogy alaposan körbejárják a hatalom fogalmát és megkérdőjelezzék a belső logikáját. Amikor ezt a politikailag motivált mozgalmat továbbgondolták, akkor ennek már nemcsak politikai, hanem pszichológiai és filozófiai aspektusa is volt, és ezekben a tanárok és a szülők már a gyerekek és a fiatalok egészséges fejlődését tartották szem előtt. Ezzel viszont még több kérdés bukkant fel, és még nagyobb lett a bizonytalanság. A nyolcvanas és kilencvenes

években világossá vált, hogy az autokrácia politikai alternatívája – a demokrácia – noha az értékeket konstruktív módon kapcsolta össze, mégsem képes a hatalmon lévő embereknek új és jobb tájékozási pontokat, értékeket és magatartásformákat mutatni.

Ezután pedig az történt, hogy a felnőttek mind a nyilvános vitákban, mind az egyéni eszmefuttatásokban az aktuális fogalmak foglyaivá váltak. Az autoriter az egyik szélsőséget jelentette, a laissez fair vagy „szabad” együttműködés a másikat, és a „demokratikus” valahol a kettő között helyezkedett el. Világossá vált, hogy a felnőtteknek és a gyerekeknek az emberi közelség, a személyes és társadalmi fejlődés iránti alapvető igényeit ezekkel a fogalmakkal nem lehet leírni. Vagyis fordítva kellett gondolkodnunk, hogy valódi alternatívát tudjunk megfogalmazni. Azaz más szemszögből kell közelítenünk a problémához, és egy új modellt létrehoznunk.

Az elmúlt harminc évben ezek az értékek és az új modell központi gondolatai egyre világosabbá váltak az olyan szülők és pedagógusok millióinak köszönhetően, akik az életüket és a munkájukat annak a feladatnak szentelték, hogy a felnőttek és gyerekek együttélése és közös munkája jobb legyen. A gyerekek visszajelzései – a kijelentéseik és a reakcióik is – alapvető fontosságúak voltak ebben a munkában. Ezzel párhuzamosan fontos felismerések láttak napvilágot a neurológia, a családterápia és a fejlődéslélektan területén, amelyek felbecsülhetetlen értékű adatokkal és új perspektívákkal szolgáltak. Abban a kiváltságos helyzetben vagyok, hogy ezeknek a változásoknak egy része hozzám is kapcsolódik, egyrészt a hivatásom miatt, másrészt mert apa és nagyszülő is vagyok. Noha ezek a változások csak most kezdődtek el, ebben a könyvben szeretnék bemutatni néhány új felismerést és megfogalmazni néhány új irányelvet. Remélem, hogy ezzel inspirációt adhatok Önöknek mint szülőknek, de olyanoknak is, akik felnőtteket irányítanak, legyenek szakértők vagy újoncok ezen a területen.

Bevezetés

A könyv egyik központi témája a már említett „nőkérdés”, ami a 60-as évektől kezdődően egy égető, de még mindig megoldatlan probléma. Az elmúlt évek során mindig nőkkel dolgoztam együtt, legyen szó a magánéletemről vagy a munkáimról – és sok éve kérnek arra, hogy írjak egy könyvet az anyákról. Ezt mindig visszautasítottam, egyrészt azért, mert nem vagyok sem nő, sem anya, ezért minden ilyen ismeretem másodkézből származik. Másrészt viszont olyan sok éven keresztül dolgoztam együtt anyákkal, kolléganőkkel, tanítónőkkel és más asszonyokkal terapeutaként, tanácsadóként vagy pedagógusként, hogy rengeteg tapasztalatra tettem szert ahhoz, hogy megértssem a nők látásmódját, bele tudjam élni magam a helyzetükbe, és átfogóan lássam és értsem a problémáikat. Ezért döntöttem most úgy, hogy talán rendjén való, ha írok róluk. Szeretnék erre a könyvre úgy tekinteni, mint egy férfinak a nők iránti szolidaritására. A közvetlen indítékom a *Time* magazin 2010. május 21-i címlapja volt, ahol egy édesanya a hatéves kisfiát szoptatta, valamint az a sokféle vélemény és megnyilatkozás, amit ez a fotó hosszú időn keresztül kiváltott. De az igazi motivációmat valójában az adta, ahogyan a médiában leegyszerűsítve ábrázolják a nőket, továbbá az a tapasztalatom, hogy a nőknek és anyáknak minden kívülről érkező támogatásra szükségük van azért, hogy teljes életet élhessenek, és így olyan jó társak és anyák lehessenek, amennyire csak lehetséges.

A könyv középpontjában a szülői irányítás kérdése áll, és a vele szorosan összefüggő nemi szerepek eltolódásának problémája, valamint az a küzdelem, amelyet mindkét nem vív annak érdekében, hogy korszerű, minden családtag számára megnyugtató és boldog életet jelentő értékek mentén újradefiniálják a család fogalmát. Ehhez a régi kérdésekre adott új válaszokra van szükség, melyeket semelyik résztvevő számára sem lesz egyszerű megtalálni, és amelyek fájdalmas folyamatokat is elindíthatnak. Ha Ön nő, akkor remélem,

hogy a néha talán kemény és kritikus megjegyzéseim mögött felfedezi az aggódásomat és azt, hogy milyen nagyra értékelem a nőket. Ha Ön férfi, akkor arra bátorítom, hogy merjen őszintén tekinteni a férfiak társadalmi szerepére, és ismerje fel, milyen nagy befolyással rendelkezik mint fiú, szerető, társ vagy szülő. Mert a férfiakra is érvényesek – noha más okokból kifolyólag – azoknak a jelenségeknek az egyes elemei, amelyek társadalmi és politikai kontextusból tárgyalják azt, hogy miként akadályozzák meg a nők és anyák emberi és interperszonális adottságainak a megvalósítását. Erre majd a *4. és 6. fejezetben* térek ki.

Leegyszerűsítve: a modellváltás új perspektívákat jelent. Ahelyett, hogy a dolgokat a rég megszokott szemszögből nézzük, irányt váltunk, innen már új dolgokra is rálátunk és meglepő felfedezéseket teszünk. Izgalmas, ugye? A valóság az, hogy az emberek általában konzervatívak, sőt nosztalgikusak is. Ez és az a tény, hogy az emberi agy ellentétekben, és nem alternatívákban gondolkodik, sajnos megnehezíti, hogy új perspektívákat találjunk. Ennek ellenére ebben a könyvben ezt szándékozom tenni.

Valószínűleg feltette már magának azt a kérdést, hogy miért a farkasok vezetőjét választottam a könyv fő motívumának. A farkas szó valamilyen alfaállat-képet és agressziót sugall, de semmiképpen sem harmóniát és kiegyensúlyozottságot. Minél jobban elterjednek ismét a farkasok Európában, úgy változik a hozzájuk kapcsolódó kép is. Régen veszélyesnek és gonosznak tartották a farkasokat, de ma már tudjuk, hogy nagyon magas szociális intelligenciával rendelkeznek. Engem leginkább az intelligens vezetési stratégiájuk nyűgöz le, a farkasok ugyanis családcentrikusak, és klasszikus értelemben vett nagycsaládokban élnek. Náluk a túlélés miatt fontos, hogy legyen egy kiváló vezetőjük, aki összetartja a falkát. Úgy gondolom, hogy az embereknél éppúgy, mint a farkasoknál, a sikeres család kulcsa

Bevezetés

a kapcsolatok minősége és a bizalom. Sokat tanulhatunk a farkascsaládok szerveződéséből, én a farkavezér szót pozitív értelemben használom.

És még valami: ha Önök arra számítanak, hogy a következőkben valamilyen módszert mutatok be, csalódni fognak. Ha emberi kapcsolatokról beszélünk, nem létezik mindenkire érvényes recept. Ha valaki mégis ezt állítja, akkor ő inkább egy jó marketinges, és kevésbé kapcsolati szakember. A könyv végén Önökre bízom a döntést. Olyan világban élünk, ahol nemcsak lehetséges, hanem szükséges is önálló döntéseket hozni. A döntés szabadsága személyes felelősségvállalást is jelent. És remélem, miután elolvasta a következő oldalakat, kicsit többet fog tudni önmagáról is.

1. fejezet

A gyerekek olyan felnőtteket akarnak, akik irányítják őket

Honnan tudjuk ezt? Tapasztalatból. Azok a gyerekek, akik olyan családban nőnek fel, ahol a szülők ritkán vagy egyáltalán nem irányítanak, rosszul érzik magukat és nem fejlődnek rendesen. Ennek két oka lehet: az egyik, hogy a gyerekek, bár jól ismerik a kívánságaikat és vágyaikat, nincsenek tisztában az alapvető igényeikkel. A másik ok pedig, hogy minőségi útmutatásra van szükség ahhoz, hogy kapcsolódni tudjunk egy kultúrához – bármilyen kultúrához, a társadalom vagy akár a család kultúrájához is. Más szóval: a gyerekek nagyon bölcsek, amikor megszületnek, de nincs élettapasztalatuk, nem ismerik az összefüggéseket, és hiányzik belőlük az előre gondolkodás képessége.

Mindenképpen meg kell értenünk, hogy az irányítás és a nevelés két teljesen különböző dolog, annak ellenére, hogy állandóan felcseréljük és a köznapi beszélgetésekben szinte szinonimaként használjuk őket. Gyermekük felnevelése és személyiségének kibontakoztatása érdekében a szülőknek magukra kell vállalniuk a vezetést és az irányítást. Ha a szülő nem tud, illetve nem akar vagy csak destruktív módon tud irányítani, azzal mindenki rosszul jár – a szülő nem éri el a célját, a gyerek pedig nem lesz képes kibontakoztatni

Falkavezérek

az adottságait, és nem fejlődik a személyisége. Ennek a fejezetnek a pontos címe a következő lenne: *Ha a felnőttek és a gyerekek között jövedelmező és tartós kapcsolatra törekszünk, akkor a felnőtteknek magukra kell vállalni az irányítást.* Every team needs a captain. Minden családban kell egy falkavezér.

Negyven éve dolgozom nevelési tanácsadóként, családterapeutaként. Minden korszaknak megvannak a divatos témái és nehézségei: az elmúlt húsz évben minden társadalmi rétegben egyre nőtt azoknak a szülőknek a száma, akik a reggeli felkelésről és összekészülésről, alvási, evési és hasonló problémákról panaszkodtak. Ezek önmagukban még nem jelentenek nagy gondot, de az a tény, hogy ilyen sok szülőnek és gyereknek kell ezekkel megküzdenie, világosan jelzi, hogy túl kevés az irányítás a családokban. Ez azonban nem jelenti azt, hogy korábban a szülői irányítás jobb volt – legalábbis nem olyan értelemben, hogy a gyerekek jó közérzetét és egészséges fejlődését szolgálta volna. De átláthatóbb és következetesebb volt, és gondoskodott arról, hogy kevesebb konfliktus legyen a családtagok között. A manapság oly sokat hangoztatott kívánság, hogy ismét ilyen szülői irányításra lenne szükség, azt a látszatot kelti, mintha a mai szülők tévedésből rossz gombot nyomtak volna meg, és most csupán csak a jó gombot kell megnyomniuk. Bizonyára tisztában vannak azzal, hogy ez sajnos nem ilyen egyszerű.

De nem csak a szülőknek vannak nehézségeik. Néhány évvel ezelőtt az egyik előadásomban nagyon kritikusan nyilatkoztam egy akkoriban divatos nevelési módszerről, mely szerint meg kell jutalmazni az engedelmes és szófogadó gyerekeket. A szünetben az egyik óvoda vezetője szinte szégyenkezve mesélte el, hogy az óvónőkkel abban egyeztek meg, hogy bevezetik az általam erősen kritizált módszert. A következővel indokolta a döntésüket: „A nap végén képtelenek voltunk rávenni a gyerekeket arra, hogy rendet rakjanak

A gyerekek olyan felnőtteket akarnak, akik irányítják őket

a játszósarokban.” Azt válaszoltam, hogy ha a felnőttek nem tudnak egy óvodai napot úgy megszervezni, hogy a háromtól hatéves korú gyerekek között kialakuljon a megfelelő munkamorál és munkamegosztás kultúrája, akkor sürgősen gondolkozzanak el az interperszonális kompetenciáikon, és gyökeresen változtassanak a vezetési elveiken. Egy, a gyermekeket manipuláló primitív módszert semmiképpen sem szabad erre használni.

Ha a családon belüli, iskolai vagy akár vállalati vezetésről beszélnek, akkor a vezető és a vezetett közötti kapcsolatot hagyományosan egy alá-fölé rendelt viszonyként definiálják, ahol a gyerek vagy az alkalmazott kerül alárendelt szerepbe. Időközben azonban kiderült, hogy a mellérendelt viszonyon alapuló kapcsolatok mindkét fél számára működőképesebbek,¹ mert kölcsönösségen alapulnak, ezért építőek/konstruktívak és eredményesebbek. Egy ilyen viszony hozzájárul a kapcsolat sikeréhez, mert a résztvevők elégedettek, motiváltak és eredményesek.

Rájöttem, hogy ez a felismerés ajtót nyit egy új, egyelőre névtelen modell számára. Alapjában véve arról a méltóságról van szó, amely minden embert egyformán megillet. És ez az, ami meghatározó egy kapcsolat minőségének szempontjából. Ezért választottam az „egyenrangú” szót, ami érvényes egy férfi és egy nő közötti kapcsolatra és egy gyermek és egy felnőtt közötti kapcsolatra is.² Egy felnőtt irányítása akkor ideális, ha *proaktív, empátikus, rugalmas, gondoskodó és párbeszédre alapul*.

Proaktív egy felnőtt, ha képes saját céljainak és értékeinek megfelelően cselekedni ahelyett, hogy kizárólag a gyermek szavaira vagy tetteire reagálna. *Empátia* az a képesség, hogy egy másik ember lelkiállapotába bele tudjuk élni magunkat. A *rugalmasság* azt jelenti, hogy tekintettel vagyunk mind a gyermekben, mind a bennünk zajló változásokra – ahelyett, hogy mindig következetesek maradjunk.

A *gondoskodás és a párbeszéd* lehetővé teszi, hogy észrevegyük a gyermek kívánságait, igényeit, ötleteit, érzéseit, és ezek szerint cselekedjünk – még akkor is, ha ezek a saját kívánságainkkal, igényeinkkel, ötleteinkkel és érzéseinkkel ellentétesek. Azoknak a felnőtteknek, akik így irányítanak, a *személyes tekintélyük* a legfontosabb. Ezt majd a következő részben részletesen is kifejttem.

Nagy vonalakban egy családot úgy képzelhetünk el, mint egy nagy termet, amiből minden családtag akkora részt kap, amekkorára szüksége van a minőségi élethez – és a lehető legkevesebbet abból a részből, ami nem jó neki. Ha valaki a családtagok egyenrangúsága alapján akar irányítani, akkor gondoskodnia kell arról, hogy a közöség és az egyén igényei nagyjából egyensúlyban legyenek. Természetesen ugyanez vonatkozik az óvodákra, iskolákra, sportegyesületekre: mindenhol az egyéni és a közösségi igények között kell egyensúlyozni.

A személyes tekintély új értelmezése

A hatvanas évek végéig a felnőttek tekintélye azon a szabadságon alapult, hogy szinte korlátlanul gyakorolhatták a hatalmukat, és akár vissza is élhettek vele. Ez a szabadság szorosan összefüggött az akkori társadalmi szerepekkel, az anya, az apa, a tanár, a rendőr szerepével. A tekintély ezen formái a gyerekekben inkább félelmet és bizonytalanságot ébresztettek, mint tiszteletet és bizalmat. A félelmet a hatalom gyakorlásával (és a vele való visszaéléssel) tartották fenn, mely során fenyegetéseket, verbális és testi erőszakot alkalmaztak. Egy másik hatalomgyakorlási eszköz volt az, hogy a szeretetet a legkülönbözőbb feltételekhez kötötték.

Néhány szülő és tanár – akiket a gyerekek sokszor úgy jellemeztek, hogy „kemény, de igazságos” – tiszteletet tudott kivívni a

A gyerekek olyan felnőtteket akarnak, akik irányítják őket

gyerekei és a tanítványai között, de a legtöbb tekintélypárti felnőtt kíméletlen és önkényes volt, olyasvalaki, aki a saját igényei szerint cselekszik. Ez sajnos nagyon gyakran megtörtént, és semmi köze nem volt a szeretet hiányához. A legtöbb családban *ily módon* fejezték ki a szeretetet, és az intézményekben *így* tanítottak a pedagógusok.

A 70-es, 80-as években két fontos dolog történt, amelyek örökre megváltoztatták a korábbi mintákat és szabályokat. Az egyik a tekintélyellenes mozgalmak elterjedése, ami rávette a felnőtteket arra, hogy elgondolkozzanak a gyerekekhez fűződő szerepükről. A másik pedig az, hogy a nők elhatárolták, kitörnek a hagyományos szerepükből, és saját kezükbe veszik a sorsuk irányítását. Mindkét mozgalom rávilágított arra, hogy nem tartható fenn a hatalom gyakorlásának addigi módja, és az a kegyetlenség, amellyel a gyengébbeket elnyomták.

Amikor egy gyermek megszületik, még nem terheli őt a szülei és rokonai társadalmi és politikai öröksége, ezért a csecsemő mohón várja, hogy a jövő megtörténjen vele. Nem kérdőjelezi meg sem a létezését, sem az ehhez való jogát. A hetvenes években eltolódás figyelhető meg az óvodás- és iskoláskorú gyermekekkel való pedagógiai munkában, az alkalmazkodás helyett a *személyes fejlődés* válik a pedagógia fő céljává – legalábbis elméleti szinten. Az iskolákban (mindenekelőtt a skandináv országokban) az autokráciát felváltotta a demokrácia, ám ez sok folyamatot lényegesen lelassított, mert az „Ebből elég!” sokkal gyorsabban hat, mint a „Mit érzel ezzel kapcsolatban, és hogyan tudnánk egyezsége jutni?”. Ez volt az első alkalom, amikor az emberek mint személyek értékessé váltak, és ez természetesen ellehetetlenített minden addigi vezetési stílust. Tapintható volt az ekkor kialakuló üresség, számos kutató a „család intézményének eltűnéséről”, az „iskolákban uralkodó káoszról” és hasonló ijesztő forgatókönyvekről kezdett publikálni. A nosztalgikus

felnőttek nemigen rejtették véka alá a korábbi békésebb idők utáni vágyakozásukat, amikor a nőket és a gyerekeket csak „látni lehetett, de hallani nem”.

Igen, ebben igazuk van, a szülői irányítás már sohasem lesz olyan, mint amilyen korábban volt. De mivel ugyanúgy, ahogyan korábban is, szükségünk van rá, újra fel kell fedeznünk, és ehhez bizony meg kell erőltetni magunkat. A modern társadalom falkavezére nem akarja megsérteni sem a saját, sem a többi irányító személyes integritását. Minden csapattag egyformán számít. Ez az a hatalmas kihívás, amivel a mai szülőknak és pedagógusoknak szembe kell nézniük. Minden egyes nap meg kellene őket tapsolni azért, hogy kitartottak és nem adták fel, és még mindig lelkesen részt vesznek ezekben a folyamatokban. A tapasztalataik és odaadásuk segítségével talán egy nap majd elérjük azt, hogy az emberiség pszichológiai fejlettsége ugyanolyan magas szintű legyen, mint a technológiai vagy gazdasági fejlettségünk.

Korábban már volt szó arról, hogy ezeknek a változásoknak a legfontosabb tényezője a *személyes tekintély*. Ez az, amivel leginkább pótolni lehet a szerepeken alapuló hagyományos tekintély elvét. A személyes tekintély alapja az önismeret, a magabiztosság, az önbecsülés és az a képesség, hogy komolyan vesszük a saját értékeinket és határainkat anélkül, hogy ezeket eltúloznánk. Nem utolsósorban az is fontos, hogy képesek legyünk komolyan venni embertársainkat, empátiával és tisztelettel tudjunk feléjük fordulni. *Not easy!* Vitathatatlanul sokkal könnyebb belebújni a tanár szerepébe, mint valamit a saját személyiségünkkel elérni.

Mégis miért okoz ez nehézséget sokunk számára? Szerintem ennek három oka van: az első, hogy bennünket még arra neveltek, hogy alkalmazkodjunk, ne lógjunk ki a sorból, és feledkezzünk meg a saját személyiségünkről. A másik ok – és ez elsősorban a nőkre

A gyerekek olyan felnőtteket akarnak, akik irányítják őket

igaz – az, hogy félünk attól, hogy önzőnek vagy önimádónak bélyegezzenek bennünket. A harmadik ok pedig az, hogy hatalmas hiány van használható példaképekből. Sokunkat olyan szülők és pedagógusok neveltek, akiket nem érdekelt, hogy *kié* is voltunk valójában – és ebből következik, hogy mi magunk sem jöttünk erre rá. Ez azt is jelenti, hogy olyan tulajdonságainkkal kell szembenézni és beszélni róluk, amelyeket sem az eredeti családjukban, sem az iskolában nem tartottak értékesnek. De megéri a fáradozás, egyfelől a gyermekeink kedvéért, másfelől mert mi felnőttek is profitálhatunk ebből. Ahogyan a farkasok imádói és sok tudós is küzd azért, hogy elűzzék a fejünkéből azt az elavult képet³, hogy a farkasok erőszakosak és állandóan a falka vezetéséért harcolnak egymással, úgy küzdenek a szülők és pedagógusok egy olyan fejlett és intelligens közösségi életért, ahol a legfiatalabb gyereket is komolyan veszik, és senkit nem nyomnak el.

Szerencsére mindez megvalósítható, és ennek köszönhetően javulni fog az életminőségünk, továbbá a munkakörülményeink és az emberi kapcsolataink is. Ha emellett döntünk, merjünk tanulni a gyermekeinktől! A régi logika szerint ez a magatartás oda vezet majd, hogy elveszítjük a gyermekeink és a tanítványaink hagyományos tiszteletét. Ez valóban megtörténhet, de ugyanakkor kivívjuk a tisztelet egy sokkal mélyebb formáját. Lehet, hogy Ön ezután már nem hozhat annyi hierarchikus döntést, mint korábban, de sokkal erősebb hatást gyakorol majd rájuk, és nagyobb befolyásra tesz szert.

Ez egy félelmet és aggodalmat kiváltó lépés, mert olyan területeket veszítünk el, amelyekbe idáig belekapaszkodtunk azért, hogy magabiztosabbnak és értékesebbnek érezhessük magunkat. Itt az ideje, hogy megismerjük a személyes tekintély ikertestvérét, a *személyes felelősségvállalást*.